Гита Голдберг

СЪЗДАТЕЛИ НА МОДАТА

Три века любов, скандали и дръзки идеи
от Бертен до Демна

Издателство ПАРИТЕТ

СЪЗДАТЕЛИ НА МОДАТА
Три века любов, скандали и дръзки идеи
от Бертен до Демна
256 стр.

Автор: Гита Голдберг
Редактор: Яна Загорчинова

Издателство „Паритет“, София 1528, ул. „Н. Бончев“3
Телефон 0879 471 930; е-майл: paritetlit@abv.bg

Мода или власт? Революция или скандал? Тази книга разкрива, че дрехите казват повече от думите. Тя е хроника за 30 гении, които взривиха традициите, качиха бунта на подиума и промениха света с помощта на ножица, игла и парче плат.

От Роза Бертен, диктувала правилата в кралския двор по времето на Мария Антоанета, до Демна, който пренаписа законите на улицата и превзе Instagram – тези дизайнери се бореха с клишетата и освободиха телата на милиони от оковите на корсета. Шанел, Диор, Уестууд, Маккуин и Прада не просто създаваха дрехи. Те прекроиха човешкото съзнание, променяйки историята.

Забравете за скучния блясък и влезте зад кулисите на историята, за да разберете кой всъщност ви облича днес.

За поръчки на книги от сайта
www.paritetbf.com – 20% отстъпка.

Всички права са защитени. Никаква част от тази книга не може да бъде възпроизведена, в каквато и да е форма, без писменото разрешение на притежателя на авторските права.

ISBN 978-619-153-715-0

Съдържание

ЧАСТ I. РАЖДАНЕТО НА МОДАТА 9

Роза Бертен (1747–1813) 10

Дъщерята на жандарм от Пикардия 11
Жената, която обличала властта 12
Министър без портфейл след падането на трона 14

Луи Иполит Леруа (1763–1829) 16

От перуките до рокли: кариера,
преживяла революцията 16
Модният диктатор на новата френска монархия 17
Шивачът, надживял империята 19

ЧАСТ II. ЕПОХАТА НА КУТЮР 21

Чарлз Фредерик Уърт (1825–1895) 22

Търговецът на платове, който видял това,
което другите не виждали 23
Шивачът, който започнал да диктува модата 25
Модната къща, която надживяла Наполеон III 29

Жак Дусе (1853–1929) 31

Наследникът на империята на дантелата 32
Академия за бъдещите гении на модата 33
Колекционерът от бъдещето 35

Жана Пакен (1869–1936) 37

От чирак до собственик на модна къща 38
Модата като спектакъл 39
Първа сред равни 40

Мариано Фортуни (1871–1949) 43

Наследникът на две поколения художници 44
Тайната, която си отишла с него 45

Фабрика, изпреварила времето 48

Пол Поаре (1879–1944) 50

Революционерът, освободил жената от корсета 51
Султанът от улица „Фезандери“ 53
Кралят, свален без война 57

ЧАСТ III. РЕВОЛЮЦИЯТА НА СИЛУЕТА 61

Жана Ланвин (1867–1946) 62

Модистката, която шиела щастие за дъщеря си 63
Силуетът, предизвикал „Гарсонката“ 64
Луксозен конгломерат на едно име 66

Мадлен Вионе (1876–1975) 70

Уникален творчески почерк и смелост 71
Геометрията, разливаща се като вода 73
Дизайнерката, която бранела служителките си и своето име 74

Коко Шанел (1883–1971) 77

Сирачето от Обазин 78
Разкошът, който най-сетне станал удобен 80
Времето на светските романи 83
Шанел и немската окупация – тъмна глава от биографията ѝ 84
Триумф в Америка 86

Елза Скиапарели (1890–1973) 89

Бунтарката, родена в семейството на двама професори 90
Най-голямата съперница на Шанел 92
Сюрреализъм и съюз с Дали и Кокто 94
Шокиращо розово с аромат на провокация 97
Залез и прераждане 98

ЧАСТ IV. ЗЛАТНИЯТ ВЕК НА ВИСШАТА МОДА 101

Кристобал Баленсиага (1895–1972) 102
Да разгадаеш роклята на маркизата 103
Кутюрието, който умеел всичко 104
Пашкули, туники и революция на силуета 105
Учител на цяло поколение, но актьор без публика 108
Модната къща, надживяла майстора си 111

Кристиан Диор (1905–1957) 114
От галерията на авангарда до пепелта на разорението 115
Раждането на New Look 118
Империята Диор 120
Суеверният гений 123
Внезапният край и наследството 125

Пиер Балмен (1914–1982) 127
Шивачът, който трябвало да стане архитект 128
„Красивата дама“ и бъдещият съперник 130
Наследството на безупречната елегантност 132

Юбер Де Живанши (1927–2018) 134
Дизайнерът с аристократично потекло 135
Живанши и Одри Хепбърн 137
Тихият лукс на аристократа 139

ЧАСТ V. БУНТЪТ НА МОДАТА 141

Пиер Карден (1922–2020) 142
От обикновен емигрант до костюмер на Кокто 143
Космическата ера на модата 144
От сардините до Кремъл 146

Андре Куреж (1923–2016) 150
Инженерът, който станал шивач 151
Жената на космическата ера 152

Символът на оптимистичното десетилетие 153

Мери Куант (1930–2023) 155

Непокорната дъщеря в семейството на учители 156
Миниполата, наречена на автомобил 157
Лицето на „Суингинг Лондон“ 159

Пако Рабан (1934–2023) 161

Архитект по образование, футурист по душа 161
12 рокли, които нямало как да бъдат носени 163
Пророкът парфюмерист 165

Ив Сен-Лоран (1936–2008) 167

Живот в хартиения театър 168
Раждането на собствената модна къща 170
Смокинг за жените, които не искали да са само украшение 172
Модата като музей: изкуство, етнос и улица 173
Rive gauche и краят на една епоха 175

ЧАСТ VI. ПЪНК И ДЕКОНСТРУКЦИЯ 177

Карл Лагерфелд (1933–2019) 178

Детето чудо, погълнато от книгите 179
Онзи, който работел за всички 180
Как се възкресява една мъртва модна къща 181
Човекът-марка и наследството на модела 183

Джорджо Армани (1934–2025) 186

От магазина до собствената модна къща 187
Сакото, което се научило да диша 188
Сдържаният лукс като визитна картичка 189

Исей Мияке (1938–2022) 192

Момчето от Хирошима, което вярвало в бъдещето 192
Раждането на Pleats Please 194
Скромният инженер на плата и наследството 196

Вивиан Уестууд (1941–2022) **198**
Учителката, превърнала се в кралица на пънк модата 199
Модата като вик на улицата 200
Корсети, тартан и яростен сблъсък на епохи 201
Бунтарката, окичена с кралски орден 203

Рей Кавакубо (род. 1942) **206**
Японската стилистка без диплома за шивач 206
Хирошима на подиума и дебют в Париж 208
Естетика на разрива: черно, асиметрия и деформация 209
Дрехата като изкуство, а не като украшение 211
Империя зад гърба на отшелницата 212

Джани Версаче (1946–1997) **214**
Син на обикновена шивачка от Калабрия 215
Медуза, барок и голо тяло или как се е зародила провокацията 216
Модното ревю като рок-концерт 217
Убит в разцвета на славата си 219

Александър Маккуин (1969–2010) **221**
Шивачът от „Севйил Роу“ 222
Готика, история и природа – отличителният му почерк 224
Модният подиум, превърнал се в театър на ужаса и възторга 226
Империя на визията 228
Триумф, депресия, загуби и безсмъртие 229

ЧАСТ VII. МОДАТА НА XXI-ви ВЕК **231**

Миуча Прада (род. 1949) **232**
Активистката мим, наследила модната империя на дядо си 233

Посланието Ugly chic 234
Интелектуалният феномен Prada 235

Марк Джейкъбс (род. 1963 год.) 237
Отгледан от баба си 238
Гръндж скандалът, изпреварил времето си 239
Vuitton, Мураками и глобалната мода 240

Демна (роден през 1981 год.) 244
Детство, опожарено от война 244
Vetements: анонимната колективна провокация 246
Постсъветската естетика като високо изкуство 248
Balenciaga: дизайнерът, който промени езика на лукса 249
Същността на скандала от 2022 год. 251
Как реагирала марката? 252
Gucci и продължаващото влияние 252

ЧАСТ I

РАЖДАНЕТО НА МОДАТА

Роза Бертен (1747–1813)

Жената, която се качвала в покоите на кралицата по стълбище, забранено за простолюдието

Два пъти седмично, в сряда и събота, във Версайския дворец се случвало нещо, което придворните от най-знатните фамилии на Франция не можели да приемат. До малкото стълбище, което се ползвало само от избрани, приближавала карета, от която слизала дребна жена в безупречно ушита, скромна рокля. Стражата я пропускала безпрепятствено в личните покои на кралицата. Херцогините и мар-

кизите я изпращали с поглед, изпълнен с неприкрита омраза: тя нямала титла. Това била модната дизайнерка Роза Бертен. Много скоро щели да започнат да я наричат „министър на модата“, а властта ѝ в двора да се окаже почти безгранична.

Дъщерята на жандарм от Пикардия

Мари-Жана Бертен – така се казвала жената, останала в историята като Роза Бертен. Тя е родена на 2 юли 1747 год. в Абвил, тихо градче в северната част на Франция, в семейството на беден страж на реда. Бащата починал, когато момиченцето било съвсем малко. Грижата за бъдещето ѝ паднала върху раменете на майка ѝ. Роза нямала нито благородно потекло, нито зестра, нито връзки в двора – нищо от онова, с което обикновено се измервали шансовете на момичетата от XVIII в. за успешен живот. Имала обаче друго: остър поглед към формата и цвета, безупречно чувство за композиция и както се оказало по-късно, рядък делови инстинкт.

Модистката украсявала рокли, създавала шапки, гарнитури и аксесоари. Роза започнала да се учи на този занаят още като тийнейджърка. През 1763 год., когато била на около шестнадесет години, тя се преместила в Париж. Там постъпила в ателието на мадмоазел Пажел – една от известните парижки „marchandes de modes“, „търговки на мода“, както официално се наричала тази професия според устава на гилдията. Именно системата на гилдията от онова време определяла границите на занаята. Шивачките шиели, а модистките само довършвали готовите дрехи: пришивали панделки, дантели, пера, изработвали шапки. Формално това бил скромен занаят от втора ръка. Роза Бертен щяла да стане една от онези, които ще разрушат тази йерархия.

Талантът ѝ бързо бил забелязан. Сред клиентките на ателието на Пажел имало дами от висшето общество: принцеса де Конти, а след това и херцогинята на Шартър, една

от най-влиятелните дами във френския двор. В началото на 1770-те години Бертен вече била толкова уверена в себе си, че открила свой собствен бизнес, бутикът „Гранд Могол“ („Le Grand Mogol“), наречен така в чест на модната по онова време мания към всичко източно. Той се намирал на улица „Сент-Оноре“, в самото сърце на парижката търговия с луксозни стоки. Магазинът бързо се превърнал в любимо място на модните дами от цялата столица. През 1772 год. херцогинята на Шартър направила нещо, което предопределило съдбата на Роза Бертен. Тя я представила на младата австрийска принцеса Мария-Антоанета, която наскоро била станала съпруга на френския дофин.

Жената, която обличала властта

Между модистката от Пикардия и бъдещата кралица на Франция се създал такъв съюз, какъвто Версайският двор дотогава не познавал. Мария-Антоанета, осемнадесетгодишна чужденка, се нуждаела от средство за самоутвърждаване: тя била заобиколена от непознати хора и го намерила в модата. Роза Бертен станала не просто доставчик на тоалети, а нещо като личен художник на кралицата, който създавал образа ѝ. Именно затова придворните нарекли Бертен „ministre des modes“ – „министър на модата“.

Славата на Бертен се дължала на изобретяването на „пуфовете“ – гигантски, архитектурни прически-конструкции. Те се издигали на главите на дамите на височина от четиридесет, а понякога и седемдесет сантиметра. Пуфовете не били просто високи прически, а цели декорации, изпълнени със символи и актуални теми. Съществувал „пуфът на ваксинацията“ – прическа, наречена така в чест на краля, който се съгласил да се ваксинира срещу едра шарка. Дамите от двора я носели в знак на подкрепа. Съществувал и прочутият „пуф на Красивата Пула“ („pouf à la Belle Poule“). В напудрената коса се вплитал миниатюрен кораб с такелаж от истински въжета и платна – в чест на морската победа на френската фрегата „Belle Poule“ над англичаните през 1778 год. Дамите носели на главите си

ленти, пера от чапли, бижута, миниатюрни пейзажи. Понякога те били принудени да отиват на църква, като пътували коленичили в каретата, защото иначе прическата не минавала през вратата.

Зад това весело безумие съществувала цяла индустрия. При Бертен работели над тридесет шивачки и майстори. Това било рядкост за ателие на модна дизайнерка от онова време: обикновено там работели само няколко човека. Клиентелата на Бертен отдавна била излязла извън пределите на Версай. От нея си поръчвали рокли и шапки кралицата на Испания, кралицата на Португалия, шведският и руският двор. Според свидетелствата на съвременници сред нейните клиентки била и Екатерина Велика. За да се популяризира френската мода в чужбина, в европейските дворове редовно се изпращали така наречените „модни кукли“ – малки манекени, облечени според най-новите тенденции на парижкия вкус. Модата, която не можела да се види на живо, можела да се получи под формата на кукла по пощата. По същество това бил първият в историята механизъм за международен моден маркетинг. Роза Бертен го ръководела от своя магазин на Сент-Оноре.

Този лукс обаче имал своята цена: тоалетите и аксесоарите на Бертен стрували баснословно скъпо. Самата тя се държала с клиентките си, включително и с коронованите особи, изненадващо независимо и понякога карала дори кралицата да я чака. Дворцовите клюки за огромните сметки на Мария-Антоанета бързо се обединили с политическите памфлети, които обвинявали кралицата в разточителство в гладуващата страна. Прякорът „Мадам Дефицит“ („Madame Déficit“) трайно се залепил за кралицата, включително заради нейната страст към тоалетите на Бертен. Без да иска, модистката от Абвил се превърнала в един от символите на този разкош, който впоследствие щял да струва скъпо на френската монархия.

Министър без портфейл след падането на трона

Революцията от 1789 год. разрушила света, в който Роза Бертен изградила своята империя на вкуса. Аристокрацията, която съставлявала основата на нейната клиентела, започнала спешно да емигрира, губейки богатствата си, а понякога и живота си. Поръчките секнали почти мигновено – онези, които бягали от гилотината, нямали време за пуфове с корабчета. Дори при тези обстоятелства Бертен запазила своя бизнес нюх. Тя заминала след някои от бившите си клиентки за Лондон. Там известно време продължила да облича френски емигрантки и англичанки от висшето британско общество, които се интересували от парижката мода.

Октомври 1793 год. се превърнал в трагичен поврат. Мария-Антоанета, нейната дългогодишна покровителка, била екзекутирана на гилотината. Самата Бертен по удивителен начин избегнала революционния терор, въпреки близката си връзка с кралския двор. По всяка вероятност са я възприемали по-скоро като занаятчия, отколкото като политическа фигура от стария режим. Тя не се изказвала открито срещу Републиката.

Бертен се завърнала във Франция и се опитала да възроди бизнеса си вече при новата власт – първо при Директорията, а след това при Наполеон. Но времената се променили. На мястото на пищните силуети и напудрените пуфи от епохата на Мария-Антоанета дошла леката, почти антична простота на стила ампир, вдъхновен от разкопките в Помпей и републиканския Рим. Изисканото изкуство на Бертен било предназначено за друга епоха и друг двор. Сега то вече не било на мястото си. На модната сцена тя била изместена от по-млади модистки и шивачи, работещи в нова, много по-сдържана естетика. Бившата „министър на модата“ постепенно отстъпила на заден план.

Роза Бертен починала на 22 септември 1813 год. в Епинсюр-Сен, недалеч от Париж. Днес историците на модата признават в нея нещо повече от спомена за екстравагантните

прически на епохата на перуките. Роза Бертен е първата, която превърнала занаята на модистката в нещо като личен авторски бранд. Името ѝ придавало на дрехите стойност, не помалка от самата тъкан или кройка. Сто години след смъртта ѝ англичанинът Чарлз Фредерик Уърт официално систематизирал тази идея в системата на haute couture и получил титлата „баща на висшата мода“. Но много преди него този път бил прокаран от дъщерята на един жандарм от Пикардия. И може би, без нея идеята за модния дизайнер като творец и звезда просто не би съществувала.

